

foto's Marcel Horsthuis

Samen voor het herstel van bronnen in Twente

— Marcel Horsthuis & Fons Eijsink

In Overijssel zijn de afgelopen jaren enkele bronnen van beken succesvol hersteld. Dat smaakte naar meer want de bronnen zijn niet alleen interessante waterparels, maar ze spreken ook bij een breed publiek tot de verbeelding. Probleem is echter dat het herstel en beheer erg duur zijn en het Programma Beheer bij lange na niet voldoende meebetaalt. De provincie Overijssel springt daarom bij en een werkgroep kan nu aan de slag met het herstel van tientallen bron- en beekdalsystemen.

In de afgelopen jaren is op de stuwwallen van Oldenzaal en Ootmarsum een aantal herstelprojecten van bronsystemen uitgevoerd. Het gaat hier bijvoorbeeld om grote projecten in bekende natuurgebieden als het Springendal. Hier zijn op de Strengen, een voormalige ro ha grote maïsakker, maatregelen uitgevoerd waardoor hoog in de flank van de stuwwal een aantal verdwenen bronnen opnieuw tot leven is gekomen. Ook zijn op kleinere schaal bron-

systemen hersteld. In Ootmarsum reikt het bronnenherstel zelfs op meerdere plaatsen tot binnen de bebouwde kom van het stadje. Op de Stuwwal van Oldenzaal is het Heuillandek en het Kreaanke in haar oude glorie hersteld. Zo zijn weide- en bosbronnen een vanzelfsprekende aanleiding geworden om, door spontane samenwerking tussen particulieren, overheden en natuurbeschermingsorganisaties, de krachten te bundelen in het vorig jaar gestarte project 'Terug naar de bron'.

Doel van het project is het waar nodig herstellen van de bronnen en aanliggende beekdalen op de stuwwallen van Oldenzaal en Ootmarsum. In Overijssel liggen, vanwege het aanwezige reliëf, een groot deel van de Nederlandse bronnen. Landelijk komen bronnen vooral voor in de provincies Limburg, Gelderland en Overijssel. In de afgelopen decennia zijn veel van deze bronmilieus om diverse redenen in kwaliteit achteruit gegaan of helemaal verdwenen. Dat herstellen moet dan zodanig gebeuren dat de specifieke flora en fauna van de bron- en beekdalen zich kunnen ontwikkelen onder invloed van een daarop toegespitst beheer. Met het herstel wordt ook gewerkt aan verdroging en vermessing. Daarnaast is het project bedoeld om bekendheid te geven

Linksboven: Weidebron Oerbekkedal

Boven: Weidebron van Burger en daarin een grote groeiplaats van een kenmerkende bronsoort Klimopwaterranonkel

aan de kwaliteiten van de bronnen en beekdalen op de stuwwallen. Het verbeteren van de kwaliteit van bron zelf heeft ook zijn weerslag op het omliggende landschap, en de beleving daarvan. Mensen genieten vaak intens van de sfeer die rondom bronnen hangt en vinden er inspiratie en rust. In een uit te geven boekje met als (werk)titel 'Zeven dalen, Zeven verhalen' worden wetenswaardigheden en sfeerbeelden rondom bronnen en beekdalen verteld. Een ander doel is draagvlak te creëren voor herstel en beheer van bronnen. De ervaringen die worden opgedaan bij uitvoering van de verschillende projecten worden samengebracht in de handleiding 'Terug naar de bron: Twentse bronnen aan de basis van natuurkwaliteit'. Een belangrijk onderdeel in deze handleiding is een bijgevoegde checklist. Zowel het boekje als de handleiding zullen dit jaar gepresenteerd worden.

Bronnen in Overijssel

Omdat bronnen met de aanliggende beekdalen om specifieke herstel- en beheerswerkzaamheden vragen, is er voor dit project een werkgroep opgericht die bestaat uit medewerkers van Landschap Overijssel, Natuurmonumenten, provincie Overijssel, Staatsbosbeheer en

▲ De beleving van water: voorbeeld van een nieuw aangelegde voorde in het Moerbekkendal bij Ootmarsum

▼ Herstelwerkzaamheden in het Dal van de Kersberg, noordelijk van Ootmarsum

▼▼ Dal van de Kersberg, twee jaar na uitvoering van de herstelwerkzaamheden

de Stichting Natuur & Milieu Ootmarsum. Waterschap Regge & Dinkel is vertegenwoordigd als projectleider. Op dit moment zijn in Overijssel op de Stuwwallen van Ootmarsum en Oldenzaal ongeveer 125 bronnen in kaart gebracht en beschreven. Het gaat hier zowel om de (beschaduwde) bosbronnen als de (open) weidebronnen. Een deel van die bronnen is particulier eigendom en een deel is in handen van natuurbeschermingsorganisaties. Uit de inventarisatie blijkt dat een deel van deze bronnen zich in een matige (beheers)toestand bevindt. Bedreigingen van de bronsystemen worden veroorzaakt door ingrepen in het cultuurlandschap. Maatregelen als egalisatie van het reliëf, verdroging door diepe detailontwateringen, drainage, versnelde afvoeren benedenstrooms en waterwinningen beïnvloeden de waterkwaliteit. Versneld afvoeren van water uit het bronsysteem levert in het midden- en benedenstroomse deel van de beken wateroverlast op en verdroging in de bovenstroomse delen van de beek en de bronnen. Maatregelen als verruiging en verandering van grasland in (maïs)akkers hebben gevolgen voor de waterkwaliteit. Het huidige kap- en maaibeheer is meestal niet op ontwikkeling van de kwaliteit van bronnen afgestemd. Ook uitbreiding van bebouwing kan negatieve gevolgen hebben op bronsystemen. Een aantal broneigenaren is onbekend met het beheer van de bronnen. Door onvoldoende kennis over het beheer van bronnen en inrichting, gaan onbedoeld veel waarden verloren. Met meer kennis zal de eigenaar in staat gesteld worden maatregelen te nemen die noodzakelijk zijn voor de juiste inrichting en het juiste beheer.

Kosten op een rij

Het blijkt dat de gemiddelde kosten voor het beheren van beekdal- en brongebieden ongeveer € 2800 per ha bedragen. Terwijl de vergoeding vanuit de SN voor het pakket Beek en Duinrel (pakket 13) € 410,63 per ha is, en voor Nat soortenrijk grasland (pakket 17) € 896,02 per ha bedraagt! Dat is dus veel te weinig voor

het herstel van de bronnen. Maar hier speelt bovendien een veel groter probleem mee, namelijk het schaalprobleem. Bronnen zelf hebben over het algemeen maar een grootte van 0,1 ha. Het minimale oppervlakte voor een SN-subsidie is een halve hectare. Vanuit het oogpunt van de subsidieverlener is het misschien niet zo gek om een dergelijk minimum te hebben maar het betekent wel dat veel beekbronnen buiten de boot vallen. De provincie Overijssel heeft daarom 600.000 euro beschikbaar gesteld voor het herstel van de bronnen.

Een ander schaalprobleem is het beheer van bron- en beekdalsystemen zelf. De hoge kosten voor het beheer worden deels veroorzaakt door het feit dat het allemaal kleinschalig moet gebeuren. Het herstel van bron- en beekdalsystemen gaat met name om de open weidebronnen met de omliggende natte schraalgraslanden waarvan de draagkracht gering is. Die geringe draagkracht is sterk kostenverhogend. Kleine, lichte maaimachines en banden met een groot draagvermogen kunnen dit knelpunt voor een belangrijk deel ondervangen, maar zo'n investering is zeker met de huidige vergoedingen vanuit Programma Beheer niet rendabel te maken. Daarnaast werkt de kleinschaligheid een rol van betekenis.

In de praktijk worden voor maaien en afvoeren één-assers ingezet in combinatie met veel handwerk. Vanwege de hoge kosten voor afvoer in handkracht is het alternatief 'vliegend tapijt' ontwikkeld. Dit is een zeil dat met het daarop gedeponeerd maaisel door middel van een staalkabel uit het kwetsbare deel van het terrein gelierd kan worden. Hierdoor worden terreinbeschadigingen tot een minimum beperkt.

Om het succes van de herstelprojecten te waarborgen is het van belang dat bij de evaluatie van de Subsidieregeling Natuur de beheersvergoeding voor deze waterparels evenredig is met de beheersinspanning die geleverd moet worden.

Marcel Horsthuis werkt bij de provincie Overijssel, Fons Eijnsink werkt bij Staatsbosbeheer